

Voorland

MELD JE AAN VOOR ONZE NIEUWSBRIEF

Zo blijf je op de hoogte van de nieuwste boeken van Ambo | Anthos uitgevers en ontvang je leuke extra's, zoals prijsvragen, exclusieve aanbiedingen en leesfragmenten. Ook word je geïnformeerd over onze lezingen, signeersessies en over andere interessante bijeenkomsten die wij geregeld organiseren.

Aanmelden kan via www.amboanthos.nl/nieuwsbrief

Octavie Wolters

Voorland

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3548 8

© 2016 Octavie Wolters

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagbeeld © Jule Kerbusch

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

PROLOOG

Het was het land.

Het was de grond, de aarde, de velden, de rivier.

Het was het laaggelegen moeras in het noorden, het was de oude boerderij op de heuvel die uitkeek over het rivierdal.

Niemand wist meer hoelang de boerderij er al stond, honderdvijftig jaar, of tweehonderd, maar zeker is dat eeuwen geleden op deze plek al een hoeve stond, men weidde het vee op de malse graslanden aan de oever.

Ooit stond er geen imposant huis met hoge vakwerkmuren en een recht dak, maar was het een eenvoudig bouwwerkje. Een skelet van hout, dichtgesmeerd met leem of mest, een dak van takken en riet. En nog weer daarvoor stond er misschien een lage hut, met een vuurplaats ervoor en vlak bij de ingang een grote, platte steen waarop men graan maalde terwijl men uitkeek over de slenk in de diepte, de wilgen, het lange gras en de lisdodden.

Vanaf deze plek moest het dorp ontstaan zijn. Eeuw na eeuw moesten mensen via het kronkelweggetje langs het moeras hebben gelopen, de wirwar van beken hebben gevolgd, het rode, sijpelende water uit de bronnen hebben bekeken, het glinsterende vlies op het wateroppervlak hebben gezien, in alle kleuren. Er moesten men-

sen zijn gestorven in de zuigende modder, kinderen, er moesten tranen zijn gevloeid in de rivier. De kerk moest zijn gebouwd, ergens in de onzichtbare maalstroom van de tijd. Niemand die het zich meer kon herinneren, maar hij stond er, hoog en kalm, op de heuvel. Het bewijs van het verleden, dat niets ooit voorbijgaat en dat alles aan elkaar verbonden is, een lange keten van schakels die haast onzichtbaar, op het scherp van de snede aan elkaar gesmeed zijn. Dorpelingen moesten hem hebben gebouwd. Specie gemengd met water uit de rode beken, bloed uit werkhanden die openschuurden door de grove stenen.

Bij het bereiken van het hoogste punt moest er iemand op de steiger hebben gestaan. Hij keek in de verte, zag de loop van de rivier door het zachte land. Hoe het stromende water zich een weg sneed door de velden. Misschien was het een heldere dag, de lucht blauw, het geel van de boterbloemen warm en weelderig in het groen. Hij zag hoe het scherpe water de oevers afkalfde en ondermijnde, met korte golfjes in de vals glooiende bochten. Hij was de eerste die van grote hoogte de precieze loop van het water zag. Hij had zich verbaasd over alles wat hij nog niet wist, de bocht naar links richting het noorden, de meander, het dichte struikgewas in de verte, waar niemand ooit kwam omdat de velden te nat waren. Hij had zich voorgenomen om eens langs de oevers op te lopen, een heel eind, het leek allemaal zo anders nu.

Hij zou het nooit doen, want eenmaal terug op de grond was alles precies zoals hij het zich herinnerde en leek zijn vogelperspectief ineens iets uit een vage droom, iets wat hem het onaangename gevoel gaf dat hij uit de schakel was getreden.

Want het was het land.

Het was niet de bloedband, zoals iedereen dacht. De bloedband was slechts het middel. Misschien een leugenachtig middel. In de eeuwige herhaling van zetten en gebeuren laaft het land zich aan hen die er leven. De dienaren wier lot onvermijdelijk is.

Het was het land dat in de mensen was getrokken.

Iedere generatie klauwde het zich meer in de bewoners vast, tot het zo diep zat dat niemand ooit nog weg kon. De eindeloze herhaling zette zich vast in hen die er leefden, die de grond bewerkten, die met hun lichamen het stof deden opwaaien van de eeuwenoude bodem, de bruinrode akkers die het dorp in het oosten en het zuiden omzoomden.

Het was de vol oranje gloed over de oude slingerboom aan de rand van het dorp, bij het bos met de zalen, grote open plekken omlijst door eiken. Eekhoortjesbrood op de omgevallen stammen, vliegenzwammen tussen de goudgele deken van afgevallen bladeren, met nu en dan een onverwacht laagje rijp op de spinnenwebben aan de afgebladderde rode spijlen van het ijzeren bruggetje over de beek. Met dor en krakend bruin dat zich langzaam en ongemerkt onderop een weg vrat, vocht dat ongemerkt in de kieren van de huizen en de schuren verdween, neersloeg en verschimmelde in de verste hoeken, spochtig en grijs.

Herfst die zijn wind liet suizen en bonken, die klapperend aan oorschelpen trok, even aarzelend rondom de gehoorgang cirkelde en dan naar binnen schoot. Waar hij met zijn opbollende razerij tegen de wanden bonkte, stampend en ranselend tegen het broze binnenoer, in een aanwakkerende onrust die alsmaar verder om zich heen greep, gistend, rottend, vergeefs zoekend naar een uitweg.

En het was de winter die hard en ijzig op het bos beukte, het uitgestrekte bos tot aan de landsgrens en ver daarover. Langs het gehucht met de eenzame boerderijen, verspreid over de lage heuvels. Waar dode rivierarmen verstopt lagen in de weidse verte, zo afgezonderd en teruggetrokken dat niemand wist dat ze er waren; zelfs de jeugd niet, in wie het collectieve geheugen doorgaans op onverklaarbare wijze een weg vond naar de meest paradijselijke schaatsplekken in de verlaten grondgebieden. Het was het strengst van de winter dat om de lichamen danste, de grond

hard onder de tere voeten blies, bevroren klompen klei opwierp die door dunne schoenzolen staken. Waar de wind en de hagel de mens geselden, sneeuw die koud en meedogenloos een weg naar binnen zocht, door onbedekte handen of de huid van het gezicht, die gegroefd, schraal, perkamentachtig dun op het voorhoofd was. De kou die binnendrong, doelgericht en scherp op zoek naar het allerwarmste binnenste, het kokende bloed, het vuur in de kern. Die het met brandende precisie opslokte om voor eeuwig zijn plaats op te eisen, zijn uitlopers als kille tentakels om het hart gevouwen, om nooit meer weg te gaan.

Het was de lente, de zomer. Het ontluiken van de vroege dageraad, warmte die zich aarzelend oprichtte, de hoop op nieuw leven.

Het was het eeuwige ritme van de aarde. Het afsterven, de wedergeboorte, als een aangeslagen toon waarin voor altijd de grondtoon van een lagere octaaf doorklinkt.

En de mens in wie, telkens opnieuw, het land zich verankerde.

Alles anders.

Alles hetzelfde.

DEEL I

5 april 1969

Hij zat op de rand van het bed en huilde. Zijn benige knieën staken uit over de bedrand, lichtten vreemd wit op in het donker van de slaapkamer. Heleen kroop achter hem, streekte zijn rug. Kippenvel in deze warme aprilnacht.

‘Het komt wel goed, Wolf,’ fluisterde ze. ‘Het komt wel goed.’

Hij schudde zijn hoofd.

‘Ik wil geen kind, het is niet goed.’

Een zwarte ademteug bij ieder woord dat hij uitsprak. Alsof een reusachtige vogel met duistere vleugels zich uit zijn binnenste bevrijdde, uit zijn mond opsteeg en dreigend de kamer rondvloog. De snavel een pikhouweel.

‘Kom terug in bed,’ zei ze.

Met haar warme hand pakte ze zijn schouder.

Hij gaf zich over, liet zich achterover zakken en rolde op zijn zij met zijn gezicht van haar af. Zijn benen tot zijn kin opgetrokken.

Zij draaide zich op haar rug en trok haar knieën omhoog. Daarna kantelde ze haar bekken, gulzig, gretig, als een dronkaard die zijn keel openzet om het bier weelderig zijn slokdarm in te laten klokken.

Hij stelde zich voor hoe het sperma zijn weg zocht binnen in

haar. Eén zaadcel op zoek naar dat ene, de kern. Niet wetend wat hij precies zocht, hij zou het pas weten als hij het zag.

Zijn slaap was kort, diep, donker. Een razendsnelle afdaling in een duistere grot, hij jammerde, zijn spieren verkrampten en veroorzaakten schokkerige spasmes, alsof hij iets groots en onzichtbaars van zich af wilde schoppen.

Hij werd wakker van haar hand die zijn rug streekte.

5 april 1969

Johanna zat op de harde stoel naast Willems bed. Ze doezelde even weg, schrok weer wakker, van niks, een tochtvlaag, of iets dat er wel was maar wat niemand kon zien.

Willem lag stil, zijn ogen gesloten. Af en toe trok er een grimas over zijn gezicht. Zijn haren kroesden, Johanna streefde ze, de haaraanzet op de grens van zijn voorhoofd, ze voelden onverwacht stug en hard tegen haar handpalmen. Zodra hij haar aanraking voelde, ging zijn mond open. Er kwam een geluid uit zijn keel dat ze nog niet eerder gehoord had. Vanuit de diepte steeg het op, als het rommelen van de aarde bij een aardbeving of van een ontwakende vulkaan. Het leek op schreeuwen, maar dan hees en grommend. Hij hield zijn ogen gesloten. Ze wilde nog wat zeggen, het allerlaatste, uit berouw misschien, of schuld, of het alleen maar voelen.

De ochtend brak aan, pastelroze licht. De gordijnen verstrooiden de eerste zonnestrallen door de achterkamer. Johanna rilde van de onverwachte warmte aan haar ogen. Aan de muur hing hun trouwfoto, haar ogen zwart en scherp. Haar afhangende oogleden, haar hoge jukbeenderen die haar gezicht breed en hard deden lij-

ken. Zijn goedmoedige blik, het pak dat te ruim viel, zachtheid hing om hem heen als een waas over de foto.

De piëta op het kastje, het hoofd van Jezus dat in een onnatuurlijke knik achterover helde, de blik van Maria, vreemd berustend, misschien machteloos. Aan de overkant van de kamer de spiegel op de lage kast. Het lichte, gelige hout van de kast glom, de parfumflesjes stonden in een ijzeren stilte van jaren, vastgenageld. In haar spiegelbeeld haar zwartgeverfde haren, dun geworden lippen. Haar brede vingers met de spitse nagels die op de bedrand rustten. De gordijnen achter haar hingen doodstil.

Ze schoof de stoel achteruit, zachtjes, om geen geluid te maken, en stond op, een hand tegen haar rug, krom, stijf. Moeizaam liep ze de gang op, de keuken in. Door het raam boven het aanrecht zag ze de zon opkomen, in de aarde voor het huis richtte een sleutelbloem zich op, de tere blaadjes ontvouwd zich.

In de grote emailen ketel op het fornuis zette ze water op. Bij de eerste hese fluittoon draaide ze het gas uit en schonk het water op het zeefje met de zwartbruine thee. De geur van gebrand theeblad, van heet water en verdord, kruidig hout. Met de mok in haar hand liep ze weer terug, nu en dan gulpte er kokendheet vocht over de rand van de kop. Voor de schuifdeur van de achterkamer aarzelde ze. Toen ging ze naar binnen, keek naar het hoofd op het kussen. Willems oogleden weken een fractie uiteen, uit zijn mond was het laatste restje spierspanning verdwenen.

Ze stelde zich voor wat er zojuist was gebeurd, in de korte tijd dat ze weg was. In haar beleving moest er een enorme gebeurtenis hebben plaatsgevonden, groots en wereldveranderend, een verandering van de lucht, een hoge siddering.

In werkelijkheid was er niets gebeurd.

Niets wat iemand kon zien.

Een laatste ademzucht. En toen stilte voor altijd.

Misschien een lichte vlaag langs de gordijnen.

Het verleden was een vloeiende, egale stroom geworden, het

heden een steeds voortschuivend punt, een bergtop waarop ze stond en vanwaar ze in de diepte de eeuwige stroom voorbij zag glijden. Telkens weer had de rivier onder haar nieuwe uitlopers gekregen, was ze uitgewaaierd, hadden de stromen zich gesplitst, grijpend naar een toekomst. Ver en wijd waren ze stilgevallen en weer bij elkaar gekomen. Verwekt, geleefd, gestorven. Hoe willekeurig leek de loop, de vertakkingen.

Ze ging naast hem zitten en hief haar hand op om zijn gezicht te strelen, raakte kort zijn huid aan. Het verbaasde haar hoe normaal het nog voelde, niet koud nog, of stijf. Zijn lichaam zo gaaf, intact, en toch levenloos. Ze kneep haar ogen hard dicht, balde haar vuisten, haar nagels drukten in de palm van haar hand. De verwachte dood, zo hoorde het te zijn. In de dood school de liefde.

Toen stond ze op en belde de begrafenisondernemer. Ze huiverde even, ondanks de zachtheid in de lucht.

7 oktober 1969

De dagen waren schemerig en toegedekt, van een grijs dat de hele dag zwaar op de aarde drukte. Verschrompelde bladeren klapperden hol in de bomen, met een laatste puntje zogen ze zich vast aan het hout, zich vastklappend in de koude, onbuigzame wind.

Een stilte, een naderend einde, Heleens opbollende buik, wat daarin tot wasdom kwam, het nestelde zich diep en schrijnend in Wolfs borst.

Het biologielokaal lag aan de achterzijde van het vooroorlogse schoolgebouw. De linnen schoolposters met de botanische afbeeldingen aan de linkerwand, aan de achterwand waren zware eiken schappen bevestigd, met daarop een kattenfoetus op sterkwater, een runderhart en ernaast schedels, van een hert, een marter. Op het onderste schap boeken en een opgezette steenuil met gespreide vleugels, alsof hij ieder moment kon wegvliegen. Onder de schappen stond een ladekast, met daarop een aquarium. Voor de hoge, oude ramen een brede vensterbank vol planten die de leerlingen het zicht op het plein moesten ontnemen.

Op de hoek van zijn bureau legde hij een stapel schriften en veegde wat krijtstof weg dat in de nacht was neergedaald op het blad. Hij

rook het, droog en kalkachtig. In gedachten zag hij hoe de minuscule krijtdeeltjes door zijn handbeweging door de lucht waren gaan zweven, zijn neus binnendrongen, en verder, zijn luchtpijp in, zijn longen. Onwillekeurig kuchte hij even. De klas keek naar hem op, mavo 2. Uitbottende lijven die over de stoelen hingen. Het rumoer van de binnenkomst was vanzelf verstomd. Hij ademde oppervlakkig.

Langzaam schikte hij nog een keer de stapel schriften. Er klonk zacht getrommel. Zo zacht dat je bijna niet kon horen of het geluid een beginpunt had gehad of dat het al de hele tijd had geklonken. Zachte knokkels op een bankje. Wolf keek over de klas heen naar het aquarium. De tetra's lichtten op in het donkergroene duister van de waterpest. Hij verbeeldde zich dat hij hun ogen kon zien, onbeweeglijk, starend, bijna levenloos.

2 oktober 1968

De hitte was na een volle zomer in de aarde getrokken, in de bomen en in de lucht. Als een zware wollen deken, onontkoombaar, overdadig.

Johanna's handen plakten, haar stugge, dikke panty gleed stroef over de lederen bekleding van de autostoel, het elastiek sneed diepe naden in haar buik. Willem zat naast haar, stil, nu en dan depte hij met een grote zakdoek de zweetdruppels van zijn voorhoofd. Ze zag de haren in Wolfs gebruide nek, hoe zijn haren vochtig oprulden achter zijn oren, zijn handen aan het stuur.

Hij zette zijn Volkswagen op de parkeerplaats bij het ziekenhuis. Moeizaam gespte ze de gordel los, stapte uit en hielp Willem uit de auto. Wolf rookte een sigaret, starend in de verte. Ze leunde tegen het metaal, maar het brandde heet door haar bloes heen en ze trok zich met een schok terug.

Een kauw hield zijn grijze kopje wat achterover. Zijn zwarte snavel had hij ver opengesperd en zijn vleugels hield hij wijd om zo veel mogelijk warmte af te geven. Met zijn grijszwarte kleur viel hij bijna weg tegen het hete asfalt. Johanna ondersteunde Willem, samen liepen ze naar binnen. Ze keek nog even de parkeerplaats over, zocht Wolfs gestalte.

De wachtkamer zat vol. Het rook er zuur. In de hoek was nog een plaats vrij, ze gebaarde naar Willem dat hij moest gaan zitten. Aan beide kanten zaten mensen, hun lichamen puilden over hun stoelen, hun ogen staarden glazig in de ruimte. Willem maakte zich smal, trok zijn schouders op, ademde diep in en legde zijn handen aan weerszijden op zijn bovenbenen terwijl hij zich op de stoel liet zakken. Johanna stond verderop, in de gang. Haar rug stram, haar mond verbeten.

Er kwam een verpleegster met een stapel papieren in haar arm, ze vastklemmend als een pasgeboren baby.

‘Meneer Haasting?’

Voorzichtig stond hij op.

De verpleegster liep voor hen uit, de lange gang in. Het was er donker, alle deuren waren gesloten. Ze hoorde geluiden die ze niet kon thuisbrengen, gerinkel van metaal op metaal, gezoem, gedempte stemmen. Nu en dan zag ze een gele sticker met een doodshoofd erop. De plastic klompen van de verpleegster piepten op de gladde ziekenhuisvloer. Na een korte kloppak ze haar hoofd om een deur, wachtte even en ging hun toen voor naar binnen. In de kamer brandde koud tl-licht, een jonge arts kwam uit een achterkamer, hij droogde zijn handen af met papieren doeken en ging achter zijn bureau zitten. De verpleegster legde de stapel papieren op zijn bureau en liep weg.

De arts bladerde erin, de pagina’s glipten traag door zijn vingers. Het leek of hij alles wat erin stond al wist, dat hij alleen nog een manier zocht om het juist te formuleren. Het schelle licht, de behandelbank in de hoek, de bloeddrukmeter op het bureau. Een poster van het menselijk lichaam tegen de achtermuur, de menselijke figuur met de armen uitgestrekt en de handen gespreid, als op een afbeelding van de heiland. De uitverkorene die de mensheid wil omvatten, wil leiden en omarmen.

Ze zag Willem, zijn grijze haren, het pak dat om zijn lichaam slobberde, zijn gerimpelde handen in zijn schoot, grofen schraal.

Zijn lichte ogen op de arts gericht, zijn blik gemoedelijk, mild. Zijn onderste lip een beetje bol; vlezig en roze. Zijn borst die van onder zijn kleren breed leek door zijn uitstekende schouders, maar in werkelijkheid juist mager was.

Ze hield haar tas op haar schoot, haar knokkels wit van het omklemmen van de ijzeren beugel met het ouderwetse slotje.

De arts was begonnen met praten. Johanna luisterde scherp, haar ogen schoten onrustig over zijn gezicht, zochten naar troost en houvast, of juist naar een reden om hem te kunnen beschuldigen, ze wist het zelf niet. Willem knikte af en toe.

Hersentumoren. Uitgezaaid. Onbehandelbaar.

Er was stilte. Het lichte tikken van een pen tegen een vingerkootje, afwachtend, een ingehouden adem.

Johanna voelde de stijve leuning van de stoel in haar rug drukken.

De arts keek hen vragend aan.

‘Zijn er nog vragen?’

Johanna schudde haar hoofd.

Ze stond op, gaf de arts een hand, opende de deur. Willem liep langzaam achter haar aan, de gang op, terug naar de parkeerplaats. Het asfalt gaf een golvende warmte af die door haar schoenzolen trok en om haar benen deinde. Zwijgend zaten ze in de auto. Wolf stak de sleutel in het contact, maar draaide hem nog niet om. In de gloeiende metalen cocon barstte de lucht bijna uit elkaar, drukte op hun lichamen. De tijd was zichtbaar gemaakt, het einde als een onvermijdelijk punt, waarneembaar in de ruimte om hen heen, bijna tastbaar, overal, dreigend.